

MORAL CITY : แนวทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาสู่เมืองคุณธรรม***MORAL CITY : THE PROCESS OF PROMOTING AND DRIVING
THE DEVELOPMENT OF SPATIAL MORALITY**

ยงจิรายู อุปเสน

Yongjirayu Upasen

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

CENTER FOR MORALITY PROMOTION (CMP) (Public Organisation)

E-mail: Yongjirayu.up@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง Moral City: แนวทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาสู่เมืองคุณธรรม เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในระดับเมือง (2) เพื่อพัฒนาศักยภาพกลไกการส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่ และ (3) เพื่อสร้างองค์ความรู้และโมเดลการพัฒนาเมืองคุณธรรม (Moral City Model) ที่สามารถนำไปใช้และขยายผลเชิงปฏิบัติในระดับจังหวัดได้ทั่วประเทศ งานวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงเอกสารเน้นการศึกษาแนวนโยบาย แนวทางสำคัญ และกรณีตัวอย่างจังหวัดคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย กรมการศาสนา ศูนย์คุณธรรม และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้กลาง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ผ่านการศึกษาระดับเอกสาร วารสาร ตำรา และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างน้อย 5 ราย ได้แก่ ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ ขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งจัดทำและทดสอบชุดความรู้กลางในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร จัดฝึกอบรม “นักส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่” สนับสนุนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ติดตามผล และจัดตั้ง “Moral Network Center” เพื่อเป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อน

พื้นที่ศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย (ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา ศูนย์คุณธรรม และกระทรวงมหาดไทย) ระดับจังหวัด (ราชบุรีและบุรีรัมย์) และระดับพื้นที่ปฏิบัติการขยายผล (จังหวัดกำแพงเพชร) โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างนโยบายระดับชาติและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางสังคมในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ ชุดความรู้และโมเดล “Moral City” ที่ได้จากงานวิจัยนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับจังหวัดคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพกลไกทางสังคมและขยายผลการพัฒนาเมืองคุณธรรมให้มีความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: คุณธรรม; เมืองคุณธรรม; กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนา

ABSTRACT

The research titled Moral City : THE PROCESS OF PROMOTING AND DRIVING THE DEVELOPMENT OF SPATIAL MORALITY is a qualitative research that aims (1) To examine the processes and models for promoting and driving moral development at the city level, (2) To strengthen the capacity of mechanisms supporting area-based morality promotion, and (3) To create knowledge and a “Moral City Model” that can be practically applied and expanded across provinces nationwide. A mixed methods research design was employed, consisting of documentary research, qualitative research, and action research.

The documentary research focused on studying policies, strategies, and successful cases of “Moral Provinces” from key agencies such as the Ministry of Interior, the Department of Religious Affairs, the Moral Promotion Center, and the Office of the Ombudsman. Qualitative research applied a phenomenological approach, using literature reviews, academic articles, and in-depth interviews with at least five key informants, including representatives of the National Moral Promotion Committee, related agencies, experts, and academics. The action research emphasized testing and applying the central knowledge set in Kamphaeng Phet Province through training programs for “Participatory Area-Based Morality Promoters,” supporting action plans, monitoring outcomes, and establishing the “Moral Network Center” as a central mechanism for sustainability.

The study covered three levels: national policy level (representatives of the National Moral Promotion Committee, Department of Religious Affairs, Moral Promotion Center, and Ministry of Interior), provincial level (Ratchaburi and Buriram), and key operational areas (Kamphaeng Phet), using purposive sampling for both policymakers and practitioners.

The findings revealed that the successful promotion of moral development requires integration between national policy frameworks and active participation of local social networks. The “Moral City Model” developed from this study serves as a practical guideline for implementing moral development initiatives, enhancing the capacity of social mechanisms, and ensuring sustainable expansion of Moral Cities across Thailand.

Keywords: Morality; Moral City; The Process of Promoting and Driving the Development

บทนำ

การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของประชานั้น มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาหลายๆ ด้าน จำเป็นที่จะต้องมีคนที่มีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญ จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างชัดเจน (ศรุต นาควัชร, 2560) ซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ประกาศโดยองค์การสหประชาชาติเมื่อปี พ.ศ. 2558 ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา SDGs ประกอบด้วย 17 เป้าหมายที่ครอบคลุม 5 มิติ คือ มนุษย์และสังคม (People) เศรษฐกิจ (Prosperity) สิ่งแวดล้อม (Planet) ธรรมาภิบาล (Peace) และความเป็นหุ้นส่วน (Partnership) โดยเฉพาะประเด็นการพัฒนาเมืองปรากฏใน SDG-11 ที่ได้กำหนด เป้าหมาย (goal) ให้มีการ “สร้างเมืองและการตั้งถิ่นฐานของ มนุษย์ให้มีความยั่งยืน ปลอดภัย มีภูมิต้านทาน และไร้ความ เหลื่อมล้ำ” จากข้อมูลนี้จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีการพัฒนาเมืองใน

หลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาเมืองน่าอยู่ การพัฒนาเมืองแห่งความสุข เมืองปลอดภัย Smart City เมืองสะอาด เมืองสีเขียว เมืองแห่งมรดกทางวัฒนธรรม เมืองสร้างสรรค์ เป็นต้น ซึ่งในแต่ละเมืองนั้น ได้มีการคิดค้นและพัฒนาหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา และมีกลไกรับรองเข้าสู่การประกาศผลยกย่อง ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายอย่างต่อเนื่อง

สำหรับประเทศไทย นับเป็นประเทศแรกของโลก ที่มีการประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2562) โดยมีเป้าหมายการพัฒนาอำเภอและจังหวัดคุณธรรม เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดสำคัญของแผนแม่บทฯ อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรมในระดับจังหวัดนั้น ต้องประสบกับความท้าทายสำคัญ 4 ด้านหลัก คือ 1) วิธีคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่มองด้านคุณธรรมเป็นอุปสรรค จำต้องไม่ได้ 2) การคิดและทำอยู่เพียงคนกลุ่มเดียวขาดการมีส่วนร่วม 3) การขาดระบบรองรับต้นแบบที่ดีหรือการทำความดี และ 4) การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่ขาดการนำใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ดีพอ ซึ่งหากไม่มีการจัดการกับปัญหา 4 ประการนี้ การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ย่อมไม่เป็นผล

จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นหนึ่งใน 8 จังหวัด ที่เป็นพื้นที่ที่มีกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ซึ่งปัจจุบัน ได้มีการจัดตั้งกลไกเครือข่ายทางสังคม 6 เครือข่าย ประกอบด้วย เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคการศึกษาเด็กเยาวชนและครอบครัว เครือข่ายภาคประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายภาคสื่อมวลชนและเครือข่ายภาคองค์กรทางศาสนา โดยทั้ง 6 เครือข่าย อยู่ระหว่างที่จะเตรียมพัฒนาและยกระดับบทบาทของเครือข่ายทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยมองว่า หากเรามีการศึกษารูปแบบกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในระดับจังหวัดที่มีอยู่เดิม แล้วนำมาออกแบบองค์ความรู้เพื่อเสริมศักยภาพกลไกที่มีอยู่ จะเป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย ให้มีขีดความสามารถที่เพิ่มขึ้น กลไกเหล่านั้น ก็จะสามารถดำเนินการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ ในระยะต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ในระดับเมืองในสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพกลไกส่งเสริมคุณธรรม ภายใต้การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ในสังคมไทยปัจจุบัน
3. เพื่อสร้างองค์ความรู้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ให้เป็นรูปแบบเพื่อนำไปสู่การขยายผลและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยใช้ วิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) 1) ศึกษานโยบาย แนวทาง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ในประเทศและต่างประเทศ 2) ศึกษาตัวอย่างจังหวัดคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ จากรายงานและหน่วยงาน เช่น กระทรวงมหาดไทย กรมการศาสนา ศูนย์คุณธรรม และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และ 3) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปจัดทำเป็นชุดความรู้กลาง “กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม”

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) 1) ใช้แนวทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) โดยอาศัยเอกสาร บทความ วารสาร ตำรา และวิทยานิพนธ์ 2) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อย่างน้อย 5 ราย เช่น ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ และ 3) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาชุดความรู้กลาง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) 1) จัดทำและทดสอบชุดความรู้กลางในพื้นที่เป้าหมาย 2) จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “นักส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่” เพื่อเสริมศักยภาพกลไกจังหวัดคุณธรรม 3) สนับสนุนการจัดทำแผนปฏิบัติการของเครือข่าย ติดตามผล และสรุปบทเรียน และ 4) เสริมสร้างเครือข่ายประสานงานและจัดตั้ง “Moral Network Center” เพื่อเป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อน

พื้นที่และองค์กรที่ศึกษา

ระดับนโยบาย – ผู้แทนคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา ศูนย์คุณธรรม และกระทรวงมหาดไทย

ระดับจังหวัด (พื้นที่ศึกษา) – จังหวัดราชบุรี และบุรีรัมย์ โดยสัมภาษณ์กลไกอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมและเครือข่ายสังคมในพื้นที่

พื้นที่ปฏิบัติการขยายผล (Key Area) – จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างน้อย 2 เครือข่าย จาก 6 เครือข่ายหลัก ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม สื่อมวลชน การศึกษา และศาสนา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1) ผู้กำหนดนโยบาย – อย่างน้อย 5 ราย ได้แก่ ผู้แทนกลไกคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับชาติ หน่วยงานสนับสนุน และนักวิชาการ

2) ผู้ปฏิบัติในพื้นที่ขยายผล – ตัวแทนเครือข่ายทางสังคม 5-10 คน จากจังหวัดกำแพงเพชร เครื่องมือวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเก็บข้อมูลความรู้ ความเข้าใจ ความคาดหวัง ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหา และข้อเสนอแนะ

2) ชุดกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อม จัดทำคู่มือ จัดเวทีพัฒนาแกนนำ จัดทำแผนปฏิบัติการ ติดตามผล และสรุปบทเรียน

การเก็บข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ – ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกตามขั้นตอน ได้แก่ ติดต่อขออนุญาต นัดหมาย และสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์

2) ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ – ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดกำแพงเพชร ผ่านกิจกรรมที่ออกแบบไว้

สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การผสมผสาน การวิจัยเชิงเอกสาร – เชิงคุณภาพ – และเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่การสร้าง โมเดลการขับเคลื่อนเมืองคุณธรรม (Moral City Model) ที่สามารถใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในพื้นที่ต่าง ๆ และสามารถขยายผลได้ทั่วประเทศ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 รูปแบบกระบวนการในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ในระดับเมืองในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ระดับเมือง มี 2 รูปแบบหลัก คือ รูปแบบการขับเคลื่อนแบบเต็มพื้นที่เชิงโครงสร้างหน้าที่ และรูปแบบจากการขับเคลื่อนจากเครือข่ายที่หลากหลาย

1. รูปแบบการขับเคลื่อนแบบเต็มพื้นที่เชิงโครงสร้างหน้าที่ รูปแบบการขับเคลื่อนคุณธรรมเชิงพื้นที่ที่ใช้โครงสร้างหน้าที่จากบนลงล่าง (Top-down) โดยอาศัยอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้บริหารท้องถิ่น เป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดในจังหวัดน่าน เช่น จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้ประกาศใช้ ธรรมนูญสันติสุขหมู่บ้านครอบคลุมทั้ง 2,546 หมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน ขับเคลื่อนผ่านกลไกระดับตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เกิดผลลัพธ์ที่โดดเด่นและเป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้เครื่องมือกลางที่ครอบคลุมทั้งจังหวัด มีจุดเด่น คือ 1) ครอบคลุมพื้นที่กว้างและรวดเร็ว เพราะการดำเนินงานสามารถสร้างกระแสในวงกว้างได้ทันที เช่น การประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ ทำให้เกิดการตื่นตัวในระดับจังหวัดอย่างเป็นระบบ 2) อำนาจเชิงนโยบายที่ชัดเจน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้บริหารท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะผู้ถือธง จึงสามารถผลักดันนโยบายและมาตรการให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนและขั้นตอนการดำเนินงาน และ 3) สร้างภาพลักษณ์และแรงขับเคลื่อนเชิงนโยบาย จังหวัดที่ใช้รูปแบบนี้มักได้รับการยอมรับในระดับประเทศว่าเป็นต้นแบบ “จังหวัดคุณธรรม” ที่สามารถขับเคลื่อนคุณธรรมในวงกว้างได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังมีจุดอ่อน คือ 1) การพึ่งพาผู้นำมากเกินไป เมื่อหมดวาระหรือเปลี่ยนผู้บริหาร การดำเนินงานมักสะดุดและขาดความต่อเนื่อง เพราะไม่ได้เกิดจากพลังความสมัครใจของประชาชนอย่างแท้จริง 2) ขาดความเข้าใจในระดับชุมชน ผู้นำชุมชนหรือประชาชนบางส่วนมองว่าคุณธรรมเป็นเรื่องไกลตัวหรือไม่เกี่ยวข้องกับปากท้อง จึงทำให้การขับเคลื่อนหยุดชะงักและไม่สามารถสืบต่อได้อย่างยั่งยืน และ 3) เสี่ยงต่อความเป็นทางการมากเกินไป การใช้คำสั่งและกลไกเชิงโครงสร้าง อาจสร้างผลลัพธ์ได้เร็ว แต่ขาดความยืดหยุ่น ทำให้ไม่สามารถปรับใช้ตามบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายได้ทันที

2. รูปแบบจากการขับเคลื่อนจากเครือข่ายที่หลากหลาย เป็นการพัฒนาที่มาจากการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางสังคม ที่เป็นการพัฒนาจากล่างขึ้นบน โดยลักษณะนี้ จะให้ความสำคัญกับเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่มากกว่าอาศัยอำนาจสั่งการ แต่เมื่อวิธีการนี้ทำให้ผู้มีอำนาจยอมรับแล้วก็จะอาจจะผนวกให้เป็นการผสมผสานระหว่างการทำเองบางเรื่อง

การขับเคลื่อนจากรูปธรรมล่างสู่บน ด้วยพลังของเครือข่าย ในเมืองหรือจังหวัด และสามารถประสานภาคส่วนนโยบายจากภายนอก เข้าไปหนุนเสริมได้ เช่น กรณีจังหวัดราชบุรี หรือจังหวัดพิจิตร โดยมีเครื่องมือหลัก คือ การให้แต่ละเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดเสนอความดีที่อยากทำ และปัญหาที่อยากแก้ และมีการสร้างพื้นที่กลาง เพื่อการเรียนรู้ การยกย่อง ให้กำลังใจ และรางวัล ลักษณะการขับเคลื่อนด้วยเครือข่าย อาจไม่เต็มพื้นที่ แต่เกิดการครอบคลุมทุกกลุ่มที่หลากหลาย เช่น กรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดร้อยเอ็ด รูปแบบนี้ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมกันเองในเครือข่ายปฏิบัติ แนวทางนี้ มีความชัดเจนคือ เน้นการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ โดยสมัครใจ พบว่า มีการขับเคลื่อนไปได้ช้า เพราะต้องมีการปรับจนความเข้าใจกันเสมอ อีกทั้งมีการใช้เวลายาวนาน ที่จะเกิดกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ มากกว่ารูปแบบแรก แต่อย่างไรก็ดี รูปแบบที่สองนี้ กับพบว่ามีคามยั่งยืนมากกว่า (เอกสารสรุปบทเรียนจังหวัดคุณธรรม โดยศูนย์คุณธรรม ปี 2562)

ในอนาคต มีความเป็นไปได้ว่าสังคมไทยจะพัฒนาไปสู่รูปแบบ “ผสมผสาน” โดยบูรณาการข้อดีของทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน ภายใต้กลไกสำคัญ เช่น นายอำเภอหรือนายกเทศมนตรี ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้

ประสานกลาง เปิดพื้นที่ให้แต่ละกลุ่มเป้าหมายได้เลือกแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายจากส่วนกลางผ่านฝ่ายปกครองท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับคุณธรรมหลักของจังหวัดที่ได้กำหนดร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาศักยภาพพลโลกส่งเสริมคุณธรรม ภายใต้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบองค์ความรู้และการพัฒนาศักยภาพพลโลกเครือข่ายทางสังคม ที่เหมาะสม ด้วย 5 องค์ความรู้หลัก ประกอบด้วย

องค์ความรู้ที่ 1 การพัฒนาบุคคลต้นแบบ นักส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่

องค์ความรู้ที่ 2 การพัฒนากลไกศูนย์ประสานงานเครือข่ายคุณธรรม Moral Network Center ในระดับพื้นที่

องค์ความรู้ที่ 3 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม (Moral Learning Center)

องค์ความรู้ที่ 4 การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม

องค์ความรู้ที่ 5 การพัฒนาระบบการให้คุณค่าต่อการทำความดี

ซึ่งได้นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพพลโลกเครือข่ายทางสังคม จังหวัดกำแพงเพชร ภายใต้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ในสังคมไทยปัจจุบัน มีผลลัพธ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. นักส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่กว่า 120 คน ได้เพิ่มขีดความสามารถในการสื่อสาร รณรงค์ การให้คำปรึกษาเพื่อการพัฒนาองค์กร ชุมชน ของตนเอง เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการพัฒนาคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทตนเอง

2. มีการจัดการความรู้พื้นที่ต้นแบบด้านคุณธรรม 20 กรณี เพื่อนำมาเป็นพื้นที่ต้นแบบ และได้เข้าร่วมพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนเองสู่สังคม

3. มีการจัดทำแผนพัฒนาระบบเครดิตความดีรองรับ ในเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล โดยการประยุกต์ใช้แนวคิด Moral Credit ให้เหมาะสมกับองค์กรสวัสดิการชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกองค์กรมีพฤติกรรมที่สะท้อนคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น ตามหลักคุณธรรมเป้าหมาย 5 ประการของชาติ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาและกตัญญู

4. เกิดการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายคุณธรรมระดับจังหวัด ที่แต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัด ทำให้เกิดการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายคุณธรรมในระดับพื้นที่ และได้วางแผนภารกิจ ในการเสริมหนุนกลไกอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด ซึ่งจะเป็นกลไกภาคประชาสังคม ที่จะทำงานคู่ขนานกับภาครัฐ อย่างเป็นเอกภาพ

5. เกิดการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัด โดยการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา ที่เน้นการรักษาศีล 5 ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก บริษัท เหนียวชากังราว จำกัด ในทุกปีต่อเนื่อง ทำให้กิจกรรมส่งเสริมคนดีในสถานศึกษา เป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของจังหวัด

วัตถุประสงค์ที่ 3 การสร้างองค์ความรู้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ให้เป็นรูปแบบเพื่อนำไปสู่การขยายผลและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า การปรับใช้ขยายผล MORAL CITY MODEL ในแต่ละพื้นที่นั้น ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่า ควรมีการออกแบบกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ ด้วยแนวทาง ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจความจรร่วมกัน ที่เป็นความท้าทายสำคัญ 4 ประการ โดยพิจารณาจากต้นทุนของพื้นที่ตนเอง ทั้งนี้ เราสามารถประเมินสถานการณ์คุณธรรมเชิงพื้นที่ ทิศนคติ ค่านิยม ต้นทุนความดี

โดยอาศัยข้อมูลในพื้นที่จากหน่วยงานต่างๆ และภาคีพัฒนาในพื้นที่ มาสะท้อน เพื่อนำข้อมูลส่วนนี้ มาเป็น ต้นทุนเพื่อการพัฒนา ในอนาคต

2. กระบวนการนำเข้าข้อมูล (INPUT) ซึ่งควรจะมีการนำเข้าปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย

2.1 พัฒนาคมน (คนดีของเมือง) มีการค้นหาบุคคลที่มีใจอาสาสมัคร มาเพิ่มศักยภาพขีดความสามารถในการส่งเสริมและขับเคลื่อนคุณธรรมจากเครือข่ายที่ครอบคลุมทั่วพื้นที่

2.2 พัฒนากลไก / เครือข่ายศูนย์ประสานงาน (เครือข่ายดีของเมือง) มีการเชื่อมโยงกลไกเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่นั้นๆ และนำมาสู่การวางระบบกลไก โครงสร้างรองรับการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่มีตัวตนชัดเจน

2.3 พัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรมต้นแบบ (ตัวอย่างแบบดีของเมือง) มีการค้นหาคัดเลือก องค์กร ชุมชน หน่วยงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้การยอมรับและรับรองการเป็นต้นแบบ พร้อมยกระดับขีดความสามารถในการสื่อสารขยายผล

2.4 พัฒนาระบบเครดิตความดี (เครดิตดีของเมือง) มีการออกแบบระบบรองรับการทำ ความดี ทุกรูปแบบ เพื่อเสริมแรงจูงใจในการทำความดีของประชาชนในเมืองนั้นๆ

2.5 เวทีโชว์ แชร์ เชื่อมความดี สื่อสารสู่สังคม (กิจกรรมดีของเมือง) มีการส่งเสริม กิจกรรมที่มีชีวิตชีวา ให้เมืองมีพื้นที่เพื่อให้เครือข่ายได้ร่วมกันทำความดีต่อเนื่อง

หากเราดำเนินการได้ตามแนวทางขยายผลดังกล่าว ก็จะทำให้การพัฒนาคุณภาพในกระบวนการ ส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในทุกเมือง โดยเฉพาะในระดับจังหวัด ที่ดำเนินการสู่การเป็น จังหวัดคุณธรรมอยู่ในปัจจุบัน

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รูปแบบกระบวนการในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนา คุณธรรม ในระดับเมืองในสังคมไทย พบว่า ปัญหาสำคัญที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ที่สังคมไทย ประสบกันอยู่ 4 ประการ คือ วิธีคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่มองด้านคุณธรรมเป็นอุปสรรค จำต้องไม่ได้ การคิดและทำอยู่เพียงคน กลุ่มเดียวขาดการมีส่วนร่วม การขาดระบบรองรับต้นแบบที่ดีหรือการทำ ความดี และการส่งเสริมและ ขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่ขาดการนำใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่ดีพอ สิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมา จะพบว่า หาก ไม่มีการจัดการที่ดีพอ คนที่เกี่ยวข้องก็จะเกิดการท้อ และไม่อยากเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อคนทำความดีถอยไป ก็ จะยิ่งสร้างให้เกิดช่องว่างในการทำผิดและสั่งสมปัญหาที่ยุ่ยากมากขึ้นได้ แต่เมื่อเราจัดการได้ด้วยการนำแนว ทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ มาเป็นแนวทางปฏิบัติ ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (สุริยเดว ทรีปาตี, 2565) เครือข่ายทางสังคมจะเข้ามาร่วมโดยสมัครใจ และจะเป็นการประสานกัน ใน แนวราบ ที่ไม่เน้นใช้อำนาจสั่งการ (Creighton, 2005) อย่างไรก็ตาม หากมีการดำเนินการร่วมกัน ทั้งจากภาค นโยบายและเครือข่ายปฏิบัติ ก็จะทำให้เกิดการทำร่วมกัน และการสั่งการจากผู้มีอำนาจจะช่วยสร้างให้เกิดเครือข่าย ที่สนับสนุนกลไกการดำเนินงานได้ทั้งระดับประเทศและระดับพื้นที่ (พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิชัย อบอุ่น) และ คณะ, 2563)

ก็จะสามารถจัดการกับความปัญหาสำคัญ 4 ประการนั้นได้ เกิดเป็นปฏิรูปเทศ (ถิ่นที่ดีมี สิ่งแวดล้อมเหมาะสม) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564) โดยจะต้องคนหาคนดีให้พบการ ชักชวนเครือข่ายดีๆ เข้ามาร่วมมือทำงานแบบมีส่วนร่วม การสร้างสรรค์กิจกรรมดีที่ต่อเนื่อง การพัฒนาตัว แบบหรือการยอมรับในตัวแบบที่เหมาะสม และการสร้างระบบรองรับการทำ ความดีให้คนทำความดีอยาก

ทำต่อเนื่องและคนทั่วไปก็เชื่อมั่นได้ว่าทำความดีแล้วจะได้รับผลการทำความดีในชีวิตปัจจุบันได้โดยไม่รอหลังความตาย แนวทางสำคัญที่เราจะต้อง INPUT เข้าไปในกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในระดับพื้นที่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยพอสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของประเด็นความท้าทายกับแนวทางการจัดการอย่างเป็นระบบ

ประเด็น	ลักษณะปัญหา	แนวทางการจัดการปัญหา
Mind Set วิธีคิดแคบ มองใกล้ ไร้อนาคต	-คุณธรรมเป็นนามธรรม วัดยาก จับต้องไม่ได้ -คนมีคุณธรรม ต้องเป็นผู้ใหญ่เท่านั้น -คุณธรรม เป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองยึดเยียดให้เราทำ -คุณธรรม เป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตและการทำมาหากิน	-การสร้างสัมมาทิฐิ ทำให้ความคิดเห็นให้ถูกต้องว่าคุณธรรมนั้น เป็นอาภรณ์ประดับชีวิตให้ดีขึ้น ควรค่าแก่การน้อมนำมาสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตดีขึ้น ลดทุกข์ สร้างสุข ในชีวิตนี้ -คนดีสำคัญกว่าทุกสิ่ง ยิ่งมีความดีมาก ยิ่งทำให้คุณภาพชีวิตดีมาก เพราะเป็นทรัพย์ที่มีค่าติดตัว ไม่มีใครจะจับปล้นหรือเอาไปได้ หากไม่มีการปฏิบัติหรือฝึกฝนตนเอง -ส่งเสริมกิจกรรมการทำความดีทุกรูปแบบ โดยสังคมเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อน ปฏิบัติให้เป็นวิถี จนความดีนั้นสะท้อนผลให้คนดี ๆ อยากทำความดี และคนที่ทำไม่ได้ลดพฤติกรรมที่ไม่ดีนั้น -ยึดมั่นในหลักสาราณียธรรม 6 ประการ เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันทางสังคม
Stand Alone ไม่ทำร่วมกันหรือทำเป็นแยกส่วนขาดเอกภาพ	-ชอบทำงานคนเดียว -ต่างคนต่างทำ -เป้าหมายร่วมไม่มี -ขาดการบูรณาการ ในพื้นที่	-การสร้างเครือข่ายทางสังคม แบบมีส่วนร่วม นั้น จะเป็นทางออก ในการแก้ไขปัญหา เพราะเราไม่สามารถทำอะไรได้โดยลำพัง เพราะไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาในปัจจุบันได้ -การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่นั้น จะช่วยสร้างให้สังคมนั้นๆ มีเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมที่ชัดเจน รวมถึงจะเกิดการบูรณาการในการทำงานให้เกิดเอกภาพ
Lack of Motivation ขาดระบบแรงจูงใจมารองรับการทำงานดี	-ทำความดี ไม่มีอะไรมารองรับ -คนดีไม่มีพื้นที่ยืน -ทำดีต้องจ่าย จึงจะได้รางวัล	-การพัฒนาระบบเครดิตความดี เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาคุณธรรม โดยสะท้อนจากการรับรองพฤติกรรมเชิงบวกนั้น และมีรางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำความดี หรือสร้างระบบมารองรับการทำงานดีนั้นๆ ให้เป็นที่ยอมรับและให้คนอื่น ๆ ได้เห็นและยินดีที่จะปฏิบัติตาม

ประเด็น	ลักษณะปัญหา	แนวทางการจัดการปัญหา
Lack of Know How ขาดการนำใช้ข้อมูลจริง ข้อเท็จจริง และองค์ความรู้มารองรับการดำเนินการ	-ทำโดยไม่อาศัยข้อมูลจริง ข้อเท็จจริง -ทำโดยไม่อาศัยความรู้ -ขาดการจัดการความรู้ -ขาดการสื่อสารความรู้ไปสู่สังคม	-การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ต้องอาศัยข้อมูลจริง ข้อเท็จจริง ให้สามารถกำหนดปัญหาที่อยากแก้หรือความดีที่อยากทำที่ตรงกัน และโดยอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นแบบอย่างความสำเร็จ มาเป็นหน่วยขยายผล ดังนั้นหากเรามีรายงานสถานการณ์คุณธรรม และต้นทุนความดีรองรับ เราจะสามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาได้ดี และตรงกับความต้องการ -การส่งเสริมพื้นที่ต้นแบบด้านคุณธรรม ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทในการขยายผลความรู้ และเครือข่ายต่อเนื่อง

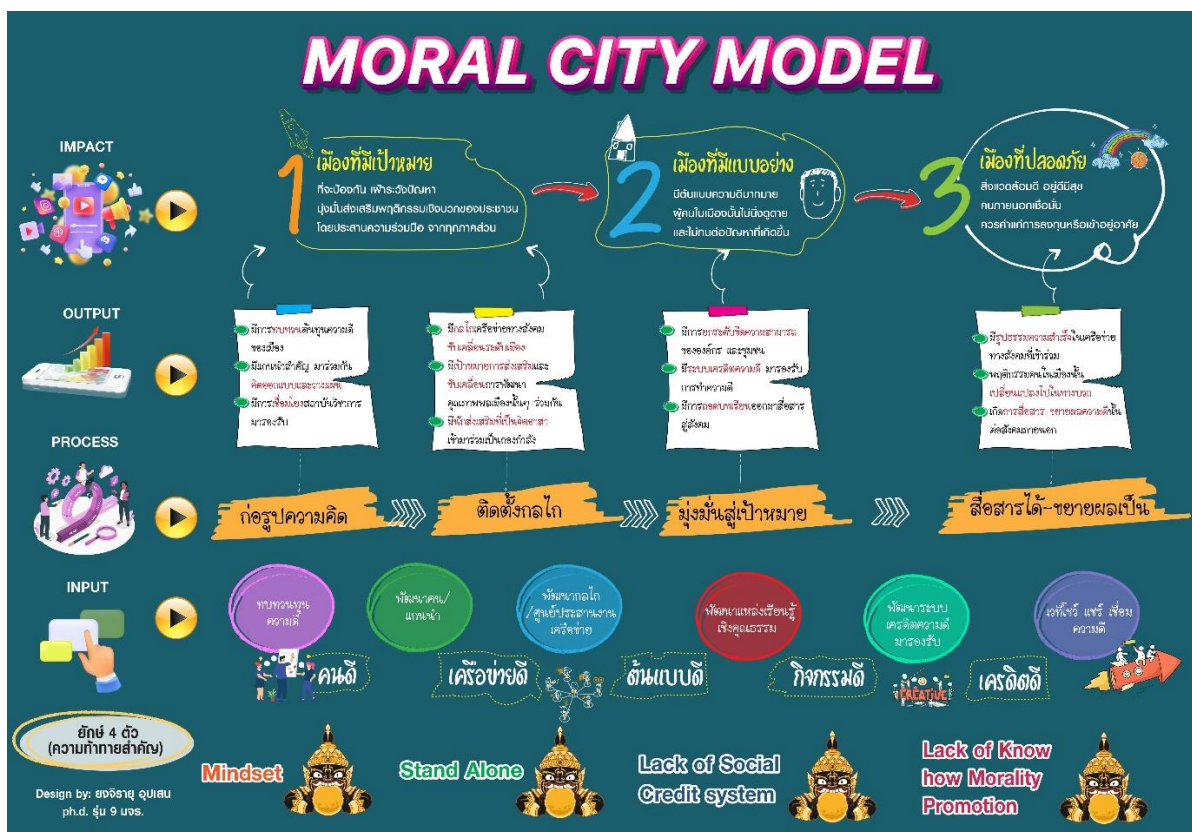
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาศักยภาพกลไกส่งเสริมคุณธรรม ภายใต้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า หากเรามีการจัดการองค์ความรู้สำคัญของการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมของเมือง ใน 5 ประการ คือ การพัฒนาคน การประสานเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การยกระดับแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม การพัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมต่อเนื่อง และการพัฒนาระบบรองรับการทำความดี ดังกรณีที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการในจังหวัดกำแพงเพชรนั้น เชื่อว่า เราสามารถที่จะจัดการกับเรื่องปัญหาสำคัญ 4 ประการที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมได้ทุกข้อ ทั้งเรื่องการจัดการกับแนวคิดหรือค่านิยมที่ผิดเพี้ยนด้านคุณธรรม การทำงานเชิงเดี่ยวหรือต่างคนต่างทำ การไม่มีระบบมารองรับการทำความดี และการขับเคลื่อนโดยไม่มีข้อมูลจริงข้อเท็จจริงมารองรับสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุริพันธ์ เสนานุช (2564) ที่สรุปบทเรียนที่ได้รับจากการศึกษาโมเดลต้นแบบการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ไว้ว่า การจัดการความรู้ต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ และขับเคลื่อนให้เกิดความรู้ที่ไหลเวียนในชุมชน และขยายเครือข่ายออกไป การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นวิธีปฏิบัติที่ไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มพูนความรู้ แต่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้คือการพัฒนาภาวะผู้นำในตัวเอง สร้างความรู้สึกร่วมกันคุณค่า ซึ่งตอบสนองความต้องการในระดับที่สูงขึ้นและทำให้คุณธรรมดำรงอยู่ในสังคมนั้นอย่างยั่งยืน และการศึกษาของ ยงจิรายุ อุปเสน และคณะ (2562) ที่ค้นพบว่า หากเมืองใด จะพัฒนาตนเองให้เป็นเมืองที่มีคุณธรรม ควรใช้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม ไปสู่การปรับใช้ ก็จะได้เกิดผลที่ดีต่อสังคมไทยในอนาคต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การสร้างองค์ความรู้กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ให้เป็นรูปแบบเพื่อนำไปสู่การขยายผลและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย พบว่า MORAL CITY หรือเมืองคุณธรรมนั้น เป็นเมืองที่มีกระบวนการและกลไกสนับสนุนให้องค์กร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่นทุกภาคส่วนในพื้นที่ มีการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมความดีในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยกระบวนการที่มีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นไปตามลำดับ มีการออกแบบให้คนดีมีพื้นที่ยืน มีเครือข่ายมาเป็นเจ้าของการพัฒนา มีกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมอย่างมีชีวิตชีวา มีต้นแบบด้านคุณธรรมที่หลากหลาย และมีระบบมารองรับการทำความดีของประชากรในเมืองนั้น ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพมากขึ้น นำไปสู่การสร้างสังคมคุณธรรมตามบริบทของเมืองหรือจังหวัดนั้น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนา

จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม ตามแนวทางของคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ และหลักเกณฑ์ความเป็น
ศูนย์ประสานงานเครือข่ายคุณธรรมของศูนย์คุณธรรม (ยงจิรายุ อุปเสน, 2568). และแนวคิดของประเวศ วะสี
(2567) ที่กล่าวไว้ว่า พลังขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่จุดลงตัวใหม่ด้วยพลังทางสังคม พลังทางปัญญา พลัง
ทางการจัดการ และพลังทางสันติวิธี ที่ทุกคนเป็นอิสระ สร้างสรรค์เต็มที่ ไม่มีใครหรือองค์กรใดมีอำนาจเหนือ
ใคร ทุกคนทุกกลุ่มเข้ามาเชื่อมโยงกันด้วยความสมัครใจและความสุขในการได้เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ เพื่อ
เปลี่ยนแปลงประเทศไทย พลังทางสังคม พลังทางปัญญา พลังทางการจัดการ พลังแห่งสันติวิธี ซึ่งเป็นอิทธิพล
หรือพลังแห่งความสำเร็จ ปฏิรูปประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่ร่มเย็นเป็นสุข

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สำหรับ MORAL CITY MODEL เป็นรูปแบบของกระบวนการพัฒนาเมืองคุณธรรม ที่เป็นรูปธรรม ที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เป็นรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทุกภาคส่วน ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่า กระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่หรือเมืองคุณธรรม ต่างจากเมืองยูโทเปีย ในจินตนาการของโทมัส มอร์ (History Time. (ม.ป.ป.)) เพราะเป็นกระบวนการที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ โดยจะต้องมีการดำเนินการ ในลักษณะดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 Moral City Model

1. มีการสร้างความเข้าใจความจริงร่วมกัน เนื่องจากปัญหาสำคัญ 4 ประการ คือ ความคิดความเชื่อของคนที่มองคุณธรรมเป็นอุปสรรค จำต้องไม่ได้ การทำงานแบบเชิงเดี่ยว การขาดระบบแรงจูงใจในการทำมาดี และการขับเคลื่อนโดยขาดข้อมูลจริง และองค์ความรู้ เครือข่ายทางสังคมควรเริ่มต้นจากต้นทุน

ความดีในพื้นที่ตนเอง ทั้งนี้ เราสามารถประเมินสถานการณ์คุณธรรม ทักษะ ค่านิยม ต้นทุนความดี โดยอาศัยข้อมูลในพื้นที่จากหน่วยงานต่างๆ และภาคีพัฒนาในพื้นที่ มาสะท้อน เพื่อนำข้อมูลส่วนนี้ มาเป็นต้นทุนเพื่อการพัฒนา ในอนาคต

2. มีกระบวนการนำเข้าข้อมูล (INPUT) ซึ่งควรจะมีการนำเข้าองค์ความรู้ที่เป็นปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย

2.1 พัฒนาคณะ (คนดีของเมือง) มีการค้นหาบุคคลที่มีใจอาสาสมัคร มาเพิ่มศักยภาพขีดความสามารถในการส่งเสริมและขับเคลื่อนคุณธรรมจากเครือข่ายที่ครอบคลุมทั่วพื้นที่

2.2 พัฒนากลไก / เครือข่ายศูนย์ประสานงาน (เครือข่ายดีของเมือง) มีการเชื่อมโยงกลไกเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่นั้นๆ และนำมาสู่การวางระบบกลไก โครงสร้างรองรับการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมที่มีตัวตนชัดเจน

2.3 พัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรมต้นแบบ (ตัวอย่างแบบดีของเมือง) มีการค้นหาคัดเลือก องค์กร ชุมชน หน่วยงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้การยอมรับและรับรองการเป็นต้นแบบ พร้อมยกระดับขีดความสามารถในการสื่อสารขยายผล

2.4 พัฒนาระบบเครดิตความดี (เครดิตดีของเมือง) มีการออกแบบระบบรองรับการทำ ความดี ทุกรูปแบบ เพื่อเสริมแรงจูงใจในการทำความดีของประชาชนในเมืองนั้นๆ

2.5 เวิร์กช็อป เชื่อมความดี สื่อสารสู่สังคม (กิจกรรมดีของเมือง) มีการส่งเสริมกิจกรรมที่มีชีวิตชีวา ให้เมืองมีพื้นที่เพื่อให้เครือข่ายได้ร่วมกันทำความดีต่อเนื่อง

3. มีกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อน การพัฒนาคุณธรรมของเมือง ประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ คือ

3.1 ก่อรูปความคิด ชวนคนก่อการดี ผู้นำทั้งทางการและไม่เป็นทางการ ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น ได้มาร่วมกันประเมินต้นทุนความดี สถานการณ์คุณธรรม โดยมีหน่วยงานต่างๆ รวมถึงสถาบันทางวิชาการในพื้นที่รองรับ

3.2 ติดตั้งกลไก มีการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ ให้ครอบคลุม ทั้งภาครัฐ เอกชน การศึกษา ศาสนา ชุมชน และสื่อมวลชน และออกแบบโครงสร้างกลไกทำงาน มีการแต่งตั้งคณะทำงาน เครือข่ายรองรับ

3.3 มุ่งมั่นสู่เป้าหมาย มีการกำหนดเป้าหมายความดีของเมือง ปัญหาที่อยากแก้ หรือความดีที่อยากทำร่วมกัน กำหนดแนวทางสำคัญ วิธีการที่จะดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ พร้อมวางระบบรองรับการขับเคลื่อนและระบบรองรับการทำ ความดี ที่เหมาะสม

3.4 วัดได้ขยายผลเป็น มีการสรุปบทเรียน ประเมินผลที่เกิดขึ้น พร้อมๆ กับการสื่อสารความดีต่อสังคมภายนอกอย่างต่อเนื่อง

4. มีการวัดผลความสำเร็จร่วมกัน (OUTCOME) โดยควรมีการกำหนดระดับความสำเร็จของการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมไว้ 3 ระดับ ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับความสำเร็จของการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมระดับพื้นที่

หมวดหมู่สำคัญ	แหล่งที่มาของข้อมูล	แนวทาง/วิธีการสำคัญในการส่งเสริม
ความสำเร็จในระยะที่ 1 ของการส่งเสริมฯ “เป็นเมืองที่มีเป้าหมายเฝ้าระวัง ป้องกันปัญหา มุ่งส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของประชาชน โดยประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน”		
1. มีการทบทวนต้นทุนความดีของเมือง	- แผนที่ความดี / ปฏิทินความดี ของเมืองนั้นๆ	- จัดทำแผนที่ความดีของเมือง และ ทบทวนปฏิทินความดีร่วมกันระดับเมือง

หมายเหตุสำคัญ	แหล่งที่มาของข้อมูล	แนวทาง/วิธีการสำคัญในการส่งเสริม
2. มีแกนนำสำคัญ มาร่วมกันออกแบบและวางแผนส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมของคนเมืองนั้น	- บุคคลสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในพื้นที่ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ทบทวนและออกแบบการดำเนินงาน	- จัดทำแผนที่คนดีของเมือง และทบทวนแหล่งเรียนรู้เชิงคุณธรรม ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา ในระดับพื้นที่
3. มีการเชื่อมโยงสถาบันวิชาการ ในพื้นที่ขึ้นมารองรับ	- ความร่วมมือทางวิชาการ กับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น	-การจัดทำบันทึกความร่วมมือทางวิชาการ หรือการมีแผนงานโครงการร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อประเมินต้นทุนในจังหวัด การให้คำปรึกษาเครือข่าย และการเข้ามามีบทบาทพัฒนาร่วมกันต่อเนื่อง ไม่น้อยกว่าสามปี
4. เกิดกลไกเครือข่ายทางสังคม เพื่อส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม ในระดับเมือง	- คำสั่งแต่งตั้งกลไกเครือข่าย อย่างน้อย 6 เครือข่าย ของเมือง/จังหวัดนั้นๆ ประกอบด้วย เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคประชาสังคมชุมชนและครอบครัว เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายภาคการศึกษา เครือข่ายภาคสื่อมวลชน และเครือข่ายด้านศาสนา	-การสำรวจ/วิเคราะห์ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ (แผนที่คนดี) -การประชุมแกนนำเครือข่ายทางสังคม -การสนับสนุนการจัดตั้งกลไกเครือข่ายทางสังคม อย่างน้อย 6 เครือข่าย
5. มีเป้าหมาย และแนวทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมของคนในเมืองนั้นๆ	- แผนงาน / โครงการความร่วมมือ - เป้าหมายการพัฒนาคุณธรรมระดับเมือง/จังหวัด ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางสังคม - หลักฐานการประกาศเจตนารมณ์ เพื่อการขับเคลื่อนเมือง/จังหวัดคุณธรรม	-การประชุมแกนนำเครือข่ายทางสังคม เพื่อการประเมินสถานการณ์และต้นทุนคุณธรรมในพื้นที่ -การสนับสนุนเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณธรรมร่วมระดับจังหวัด -สนับสนุนการจัดสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด
6. มีนักส่งเสริม อาสาสมัครที่เข้าร่วมส่งเสริมและขับเคลื่อนฯ เป็นกองกำลัง	- จำนวนนักส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่ทุกระดับ	- การพัฒนาศักยภาพแกนนำ จัดอาสาเพื่อการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรม หรือการป้องกันเฝ้าระวังการกระทำผิด ทุกระดับ
ความสำเร็จในระยะที่ 2 ของการส่งเสริมฯ “เป็นเมืองที่มีแบบอย่าง มีต้นแบบความดีมากมาย ผู้คนไม่นิ่งดูดาย และไม่ทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น”		
7. มีการยกระดับขีดความสามารถขององค์กร /ชุมชน ในการทำหน้าที่พัฒนาคุณธรรมของสมาชิกและผู้ให้บริการ	- ผลการนำมติสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด ไปสู่การปฏิบัติ - ผลการประเมินระดับการพัฒนา ตามเกณฑ์การประเมินของคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หรือกลไกอื่นเทียบเคียง	-สนับสนุนความร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและทีมวิชาการในจังหวัด เพื่อส่งเสริม ขยายผล และติดตาม -ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรสู่มาตรฐานด้านคุณธรรม ของเครือข่ายทางสังคม ที่มีความพร้อมในระดับพื้นที่

หมวดหมู่สำคัญ	แหล่งที่มาของข้อมูล	แนวทาง/วิธีการสำคัญในการส่งเสริม
8. มีการยกย่อง ชื่นชม ต้นแบบ โดยมีการพัฒนาระบบเครดิตความดีมารองรับ	- กิจกรรม หรือจำนวนบุคคล องค์กร ชุมชน ที่ได้เกิดการชื่นชมยกย่อง หรือ ประกาศเกียรติคุณในจังหวัด	-สนับสนุนการค้นหา ยกย่องและเชิดชูเกียรติ บุคคล องค์กร ชุมชน คุณธรรมต้นแบบ ในจังหวัด -สนับสนุนการพัฒนาระบบ MORAL CREDIT ของเมือง
9. มีการถอดบทเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม เป็นสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสื่อสารกับสังคม	- จำนวนองค์กร ชุมชนต้นแบบ ที่ได้รับการถอดบทเรียน เพื่อขยายผลความรู้	-สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อถอดบทเรียนชุมชน องค์กร คุณธรรมระดับต้นแบบ -สนับสนุนการจัดสัมมนา /ตลาดนัดความดีต่างๆ เพื่อโชว์ แชร์ เชื่อมคุณธรรมระดับเมือง/จังหวัด
ความสำเร็จในระยะที่ 3 ของการส่งเสริมฯ “เมืองที่ปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี อยู่ดี มีสุข คนภายนอกเชื่อมั่น ควรค่าแก่การลงทุนหรือพักอาศัย”		
10. เกิดรูปธรรมความสำเร็จ กับเครือข่ายทางสังคมที่เข้าร่วม	- รูปธรรมความสำเร็จของเครือข่ายทางสังคม อย่างน้อย 1 เครือข่าย ในเมือง/จังหวัด ที่มีองค์ประกอบ คือ มีคุณธรรม เป้าหมายที่จะทำให้บรรลุ มีกลไก คณะทำงานขับเคลื่อน มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม มีนักส่งเสริมคุณธรรมของเครือข่ายและมีองค์ความรู้ของเครือข่าย เพื่อขยายผล	-สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อถอดบทเรียนเครือข่ายคุณธรรมต้นแบบ
11. มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคนด้านคุณธรรม ในเครือข่ายทางสังคมที่เข้าร่วม	- ผลการประเมินตนเองขององค์กร เครือข่ายที่ร่วมประกาศเจตนารมณ์ ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมาชิกและประชาชนในพื้นที่	-สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อประเมินตนเองขององค์กรเครือข่ายทางสังคม ถึงผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสมาชิกและประชาชนในพื้นที่
12. เกิดการประเมินผลการเปลี่ยนแปลง เพื่อขยายผลหรือยกระดับต่อเนื่อง	- รายงานการประเมินผลและสรุปบทเรียนกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในระดับเมือง/จังหวัดของเครือข่ายทางสังคม	-สนับสนุนความร่วมมือทางวิชาการ กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อประเมินผลและสรุปบทเรียนกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมในระดับจังหวัดของเครือข่ายทางสังคม -สนับสนุนการจัดสัมมนาคุณธรรมระดับจังหวัด

*(พัฒนามาจาก 10 หมายเหตุ จังหวัดคุณธรรม โดย รศ.นพ.สุริยเดว ทรีปาตี และสำนักส่งเสริมและขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคม ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน))

ซึ่งหากเรากำหนดช่วงระยะเวลาของการพัฒนาลักษณะนี้ เราก็จะสามารถ ออกแบบ วางแผนและเพิ่มปัจจัยนำเข้า (INPUT) ที่เหมาะสมในแต่ละช่วงเวลาได้ ทั้งนี้ แต่ละเมืองสามารถยกระดับการพัฒนาตนเองได้ช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับปัจจัยสาเหตุ ดังที่กล่าวมานั่นเอง

บทสรุป

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาสู่เมืองคุณธรรมให้เกิดผลสำเร็จ จำเป็นต้องมุ่งเน้นการจัดการปัญหาในหลายมิติ ทั้งด้านทัศนคติที่เห็นผิดเกี่ยวกับคุณธรรม ด้านวิธีการทำงานที่มุ่งเชิงเดี่ยว ด้านการขาดระบบแรงจูงใจ รวมถึงการไม่ใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ในการพัฒนา กระบวนการดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ 1) การตระหนักว่าเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคุณธรรมคือการสร้างความสุขและความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ไม่ใช่การเน้นเพียงตัวชี้วัดเชิงปริมาณ 2) การต่อยอดจากต้นทุนความดีที่มีอยู่แล้วในสังคม 3) การทำงานร่วมกันโดยให้เกียรติและยอมรับความแตกต่างหลากหลาย 4) การใช้อำนาจโดยมีคุณธรรมนำ 5) การสื่อสารและถ่ายทอดความดีอย่างต่อเนื่อง และ 6) การถือว่าความสำเร็จเป็นผลร่วมที่ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการสร้างและรักษาไว้

การดำเนินงานเช่นนี้ต้องอาศัยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเข้ามาในกระบวนการพัฒนาสาธารณะ ทั้งการรับรู้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การเสนอข้อเสนอนะ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองคุณธรรมตามลำดับขั้น เริ่มจากเมืองที่มุ่งเน้นการเฝ้าระวังและส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของประชาชน ไปสู่เมืองที่มีต้นแบบความดี ผู้คนไม่นิ่งดูเฉยต่อปัญหา และพัฒนาเป็นเมืองที่ปลอดภัย สิ่งแวดล้อมดี น่าอยู่อาศัย มีความเชื่อมั่นจากสังคมภายนอก ดังนั้น การพัฒนาเมืองคุณธรรมไม่เพียงแต่จะสร้างความสงบสุขภายในชุมชน แต่ยังเชื่อมโยงกับแนวทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ที่มุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมที่สร้างสรรค์และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเมืองในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การขับเคลื่อนเชิงเครือข่าย – การพัฒนาเมืองคุณธรรม (Moral City) ควรเน้นการสร้างพลังจากเครือข่ายและประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ ไม่ควรผูกติดอยู่กับโครงสร้างอำนาจจากส่วนกลาง แต่ใช้โครงสร้างดังกล่าวเป็นเครื่องมือสนับสนุน เพื่อให้คนในพื้นที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง และเป็นผู้ร่วมสร้างสิ่งที่อยากเห็นและอยากให้เป็นจริง
2. การพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับการสร้างทักษะ – การสร้างเมืองคุณธรรมต้องพัฒนาคนให้มีทั้ง “ความดี” (คุณธรรม) และ “ความเก่ง” (ทักษะการคิดวิเคราะห์และการปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความสมดุลของชีวิตและสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ระดับจังหวัดและเมือง – ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายกเทศมนตรี ควรพัฒนาระบบรองรับการทำความดี เช่น ระบบเครดิตความดี และกองทุนความดีระดับเมือง เพื่อสร้างแรงจูงใจและให้ “คนดีมีที่ยืน ความดีมีพื้นที่ทางสังคม”
2. ระดับชาติ – รัฐบาลและคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ควรขยายผลและสนับสนุน MORAL CITY อย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเมืองคุณธรรมในระดับเทศบาลและนคร เพื่อสร้างความต่อเนื่องเชิงโครงสร้างและลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของผู้บริหารจังหวัด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. บทบาทสถาบันการศึกษา – มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควรเป็นหุ้นส่วนหลักในการพัฒนาเมืองคุณธรรม ด้วยการบูรณาการหลักสูตรทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาหลักเกณฑ์ MORAL CITY ที่เหมาะสมกับสังคมไทยและเชื่อมโยงสู่อาเซียน

2. การศึกษาทดลองปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง – ควรมีการทำวิจัยเชิงทดลองในระดับเทศบาลและเมืองย่อย เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติจริง และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เห็นแนวทางและปัจจัยความสำเร็จที่สามารถขยายผลสู่ระดับประเทศได้ในระยะยาว

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2562). *การส่งเสริมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา สร้างคนดีสู่สังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. (รายงานการศึกษา). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์ และการพิมพ์ จำกัด.
- ประเวศ วะสี. (2567). *บูรณาการฐานแผ่นดินไทย ปลอดภัยจากภัยพิบัติ 3 ความยากจน ฝนแล้ง น้ำท่วม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักข่าวอิศรา
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย์ อบอุ่น) และคณะ. (2563). *นวัตกรรมและเครือข่ายทางสังคมจากการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ไทย*. *วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม*. 5(3), 1–10.
- ยงจิรายุ อุปเสน. (2568). *คู่มือศูนย์ประสานงานเครือข่ายคุณธรรม = Moral network center*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- ยงจิรายุ อุปเสน. (2562). *การส่งเสริมและขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม (จังหวัดเชียงราย)*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- ศรุต นาควัชร. (2560). *หลักการพื้นฐานของคุณธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสยาม.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 43). กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ.
- สุริยเดว ทรีปาตี. (2565). *คุณธรรมที่คุ้นลิ้นได้ = Moral Development with Honey Bee Model*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- สุริพันธ์ เสนานุช. (2564). *Visionary Leadership: กรณีศึกษาโรงพยาบาลสงขลานครินทร์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ตะวันออก จำกัด
- อภาภัทร อธิภาคย์. (2566). *แนวทางการวางแผนพัฒนาเมืองในอนาคตให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน (LSFC Guideline)*. *จดหมายข่าว กองยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง*, 1(2), 3–12.
- Creighton, J. L. (2005). *The public participation handbook: Making better decisions through citizen involvement* (W. Watanasap, T. Burekul, & M. Phongsaksri, Trans.). Khon Kaen: Siriphan Offset Printing. (Original work published 2005)
- History Time. (ม.ป.ป.). *ยูโทเปีย (Utopia): แนวคิดโลกในอุดมคติของ โทมัส มอร์ Thomas More*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2568, จาก <https://lawson560324687.wordpress.com/%e0%b8%a2%e0%b8%b9%e0%b9%82%e0%b8%97%e0%b9%80%e0%b8%9b%e0%b8%b5%e0%b8%a2-utopia/>